

Waarin een klein dorp groot kan zijn

(Totaal een voorval in Berkel-Rodenrijs tijdens de tweede wereldoorlog.

Voorjaar 1941, een zonnige zondagmiddag, 2 uur. Een dorp in ruste na de kerkgang 's morgens en het "warme eten" tussen 12 en 1 uur. Zo ook aan de Bonfut, een zijstraat van de Rodenrijseweg. Een straatje van 20 woningen. Twintig gezinnen die allen op twee na behoorden tot de Gereformeerde Kerk. Eén gezin was Nederlands Hervormd en het tweede gezin "deed aan geen God of gebod", zoals dat toen heette. Dus een straatje van gelijkgezinden waar een prettige sfeer heerste. Hoewel..... Net als overal was er wel verschil in het beleven van het geloof. De één was zwaarder op de hand dan de ander. We hadden toen nog grote gezinnen wat inhield dat jongeren op de Bonfut goed vertegenwoordigd waren. Een aantal van die jongeren bekeek het leven van de zonnige kant en vormde zodoende een vriendenclub. Dat clubje werd nog al eens met argusogen bekeken door de inwoners van ons dorp. En wat deden ze nu helemaal! Goed, we kwamen meestal lachend de kerk binnen wat afstak tegen de mensen die hun zondagse gezicht op hadden. Ook gingen wij na de catechisatie weleens biljarten in het café of we gingen zondagmiddags zwemmen in de polder. Het gebeurde dat we een tweede feestdag naar de Cineac gingen of we luisterden op zondagmiddag naar de radio als er een voetbalwedstrijd was van het nederlands elftal. Al met al, dingen die toen taboe waren in de Gereformeerde Kerk. Terug naar die rustige zondagmiddag waar de ouders genoten van hun zondagmiddagslaapje en het vriendenclubje zich verzamelde boven aan de Bonfut om over van alles en nog wat te praten. Aan het verlengde van de Bonfut, de Wildersche kade, was er toen een Duits kamp dat aanvankelijk bestemd was als kamp voor Engelse krijgsgevangenen. Maar aangezien de Duitsers "de slag om Engeland" verloren hadden werd dat kamp gebruikt voor andere doeleinden. Ook de Duitsers hadden kennelijk hun zondagrust want van de bezetters was niets te bekennen. Dus het was, wat je noemt, stil op straat. Ineens werd de rust doorbroken door motorgeraas afkomstig van dat kamp. Tot onze verbazing kwam daar een vreemdsoortig voertuig aan met een drietal soldaten erop. Het voertuig, anderhalve meter hoog en aangedreven door rupsbanden met aan de voorkant een wiel dat veel weg had van het voorste wiel van een motorfiets met dezelfde besturing, was ons inziens waarschijnlijk bestemd voor open terrein. Al gauw kwamen wij tot de ontdekking dat het ook voor de Duitsers een nieuw voertuig was want ze gingen er zeer stuntelig mee om. Regelmatig sloeg de motor af als ze moesten schakelen of wilden stoppen. Ook het sturen ging niet zo vlot. Kortom, ze maakten er een puinhoop van tot hilariteit van de jongens en van enkele burens die uit hun slaap gewekt waren. Vlak bij ons groepje gekomen moesten de Duitsers, om aansluiting te krijgen aan de Rodenrijseweg, een lichte helling nemen. Ook de Duitsers wisten dat maar al te goed en om niet af te gaan tegenover die domme Hollanders gaven zij extra gas zodat de motor niet af zou slaan. En ja hoor, het lukte om zonder storing boven te komen waar zij naar links afsloegen richting station Rodenrijs. Nu lag er in het verlengde van de Bonfut een draaibrug die bestemd was voor de woning aan de overkant van de vaart. Door de snelheid van het voertuig en de problemen met de besturing konden zij de bocht niet goed nemen en kwamen, tot vrolijkheid van de omstanders, links van voornoemde brug in de Rodenrijse vaart terecht. De vaart was toen nog wel twee meter diep zodat het voertuig geheel onder water verdween. De drie militairen kwamen er (gelukkig) zonder kleerscheuren uit. De "slachtoffers" verdwenen tussen de omstanders, die moeite hadden hun gezicht in bedwang te houden, richting kamp. Wij waren nieuwsgierig wat er verder zou gebeuren en er werd stevig over gediscussieerd hoe ze het voertuig, waar niets meer van te zien was, uit het water moesten krijgen. Na een kwartier kwam er een kraanwagen uit het kamp om het voertuig te bergen. En alsof het afgesproken was gingen alle omstanders, zo'n 30 man, rechts van de brug staan om zo de Duitsers de indruk te geven dat daar het voer-

tuig lag. Het volgende gebeurde: Twee militairen gingen uit de kleren tussen de houtsta-
oels van de familie Hordijk die daar stonden. Gegniffel alom door die preutse omstanders
voor die twee militairen die in hun ondergoed te water gingen op zoek naar een voertuig
dat er niet lag. Natuurlijk hadden ze al gauw in de gaten dat het voertuig daar niet lag en
zij in de maling genomen waren. De aanwezige officier gaf ons een grote bek en stuurde
iedereen naar binnen. Het bergen van het voertuig hebben wij zodoende niet gexien. Wel
gingen wij tevreden naar huis met de wetenschap dat de overwinning van ons was. Van
het toenmalige groepje was de toen 26-jarige Jan Rozendaal de oudste. Zijn verzetsnaam
werd later Jan Roos of Tito.

Deze Jan Rozendaal kwam later in contact met Dienske en Blok te Rotterdam van de L.O.
voor hulp aan onderduikers. Deze beide mannen zijn in een vrij vroeg stadium gearres-
teerd. Jan Roos heeft idaarna contact onderhouden met José (Elzinga) en met Mees
v.d.Waal. Hij heeft een centrale taak vervuld in de zorg voor de talrijke onderduikers in
Berkel-Rodenrijs.

Het werken met onderduikers

De meeste onderduikers werkten bij een boer of een tuinder. Voor veel van hen viel dat
zware werk niet mee. Hoofdzakelijk diegenen die uit de grote stad kwamen hadden dik-
wijls moeite met de typische agrarische arbeid en met de aanpassing aan een heel ande-
re leefwijze. In de stad hadden zij een heel andersoortig bestaan (zowel qua kleding als
uitgaansleven). Dit was een duidelijk verschil met ons "plattelanders". Maar over het alge-
meen genomen kunnen we toch wel stellen dat ze geaccepteerd werden, vooral als ze be-
reid waren de handen uit de mouwen te steken., hetgeen in die bezettingsjaren veelal het
geval is geweest.

Gevaren en problemen bij hulp aan onderduikers.

De rol van de "gewone" burger die medewerking verleende aan de hulp voor onderduikers
in de jaren 40-45 wordt veelal onderschat. Het waren niet alleen de mensen die in het ver-
zet zaten die hun leven op het spel zetten maar zeker ook die mensen die onderdak en/of
werk verleenden aan de onderduikers. Op deze hulpverlening aan onderduikers, in wat
voor vorm dan ook, stonden zeer zware straffen zoals internering, het in brand steken van
hun huis en eventueel de doodstraf. De risico's voor die mensen waren erg groot. Na de
bevrijding is daar naar onze mening veel te weinig aandacht aan besteed. En buiten deze
risico's waren er ook nog de sociale problemen wanneer zij onderdak verschafften aan een
onderduiker. Hier volgen een paar voorbeelden van de ervaringen van een L.O.-medewer-
ker om een indruk te geven van zich voordoende problemen. Een plaatselijke L.O.-man,
dus iemand die onderduikers probeerde onder te brengen, had vele taken. Hij moest
naast zijn gewone dagelijkse arbeid veel op pad om vergaderingen bij te wonen. 's
Avonds veel op pad om adressen te vinden waar hij de jongens kon onderbrengen. De
jongens geregeld bezoeken als er moeilijkheden waren. Bemiddelen bij wrijvingen. Praten
met de jongens als ze heimwee kregen. Voor werk zorgen voor de onderduikers. Zorgen
dat ze bonkaarten kregen enz., enz. Vaak konden de onderduikers in Berkel en omgeving
ondergebracht worden bij mensen van gelijke gezindte. Dat lukte niet altijd en dan werd er
van beide kanten aanpassing gevergd. Vooral op zondag viel dat niet altijd mee. Jongens
die nooit in de kerk kwamen werden "verplicht" de kerkgang mee te maken met de gezin-
nen waarbij zij ondergedoken waren. Dan moest de L.O.-man er weer naar toe om dat op
te lossen. En wat te doen met een onderduiker die regelmatig last had van bedplassen?
Wat te denken van een onderduiker die kwam klagen dat hij veel last had van de vrouw
dés huizes die hem aantrekkelijker vond dan haar eigen man en een intieme relatie met
hem wilde? Met al deze problemen werd het hoofd van de L.O.geconfronteerd, een soci-
aal werker optima forma.

De onderduiker, betrokken bij een razzia.

Door de (ondergrondse) contacten van de L.O.-L.K.P. bij de verschillende "Dienststellen" van de "Wehrmacht" waren wij meestal op de hoogte van de te verwachten razzia's in onze omgeving. Direct als zo'n bericht bij onze commandant kwam werd iedereen onmiddellijk gewaarschuwd en verdwenen de onderduikers naar hun schuilplaats of gingen zij de polder in. Als er vermoedens waren dat de razzia in de nacht zou gebeuren dan sliepen wij ook in de polder, hetzij op de tuinderijen, hetzij op die plaatsen waarvan wij dachten dat de Duitsers niet zouden komen. Eén van die slaappleaatsen was alweer op "Siberië". Daar hadden wij op de tuin een grote berg van pakken stro. Dat stro werd toen veel gebruikt in de tuinderijen. Die pakken stro waren door de leden van de L.O. zo gestouwd dat er binnen in die stapel een behoorlijke ruimte was om te kunnen slapen. Meestal zag je dan in de avond dat er een razzia werd verwacht, zo tegen acht uur (net voor de "spertijd") veel onderduikers de polder intrekken om te gaan slapen in hun schuilplaatsen.

Door op een bepaalde manier een pak stro weg te trekken kon dan een plek worden gezocht om de nacht door te brengen. Van te voren werd er afgesproken wie van ons de wacht zouden houden. Die liepen vanaf 8 uur in de avond tot zes uur in de morgen. Aan elke kant van de stroschelf was er een wachtpost van twee uur, die dikwijls eindeloos leken te duren. Een grote knuppel diende slechts als wapen (vuurwapens hadden wij toen nog niet). Een enkele keer werd die eindeloosheid wel eens onderbroken door één van de slapers die naatr buiten kwam om zijn behoefte te doen. Die twee uur dat je op wacht stond was een moeilijke opgave. Immers, je had de verantwoording voor hen die lagen te slapen (soms wel eens twintig man!). Krampachtig stond jedaar. Wat een spanning, wat een angst. Vaak aardedonker en veel wind. Alles wat zich maar bewoog binnen je gezichtsveld zag je voor een vijand aan. Al met al werd er veel van je gevergd tijdens die nachtelijke uren dat je op wacht stond. Wat een opluchting als die twee uren om waren en je ook kon gaan slapen, voor zover dat nog mogelijk was in het broeierige stro.

Zij die in zo'n nacht op wacht hadden gestaan presteerden de daarop volgende dag niet zo heel veel meer op hun werk.

Hier volgt een waar verhaal dat destijds heeft plaats gehad op de tuin van de gebroeders van der Kaaden, waar meestal meer onderduikers werkten dan elders. Een bekende figuur was "Hans", een slungelachtig type, afkomstig uit Rotterdam. "Hans" was bij ons zeer populair, zowel door zijn manier van moppen tappen als door zijn wijze van liedjes zingen. Alleen liep hij altijd en eeuwig sigaretten te bietsen. Een rokertje misten we allemaal en om aan een sigaret te komen werden allerlei fratsen uitgehaald en weddenschappen afgesloten. We waren eens met een ploeg aan het spitten en "Hans" liep weer te bietsen. Wij beloofden hem een sigaret als hij een kikker de kop af durfde te bijten. (onze welgemeende excuses aan de dierenbescherming). "Dat doe ik achter elkaar" riep hij uit. Wij een niet al te grote kikker gevangen en aan hem overhandigd. De hand naar zijn mond gebracht en op het moment dat hij wil bijten zet de kikker zich af en verdwijnt in zijn mond. Van schrik slikt Hans de kikker door. Grote hilariteit bij ons maar niet bij Hans. Doch de kikker had waarschijnlijk meerdere levens want het beestje weerde zich behoorlijk in Hans' maag waardoor deze misselijk werd. Zijn ogen puilden uit zijn hoofd en zijn gezicht werd groen en geel. Kokhalzend liep hij naar de sloot en moest overgeven. En ja hoor, gelijk Jonas in de walvis, kwam de kikker naar buiten met de nog overige etensresten. De kikker zocht een goed heenkomen. Hans had zijn sigaret verdiend maar vraag niet hoe.

Siem Rozendaal